

Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού Γ' Λυκείου
Κλείδα στο διαγώνισμα Ιανουαρίου · για το σύνολο των τμημάτων

Διδαγμένο κείμενο

A1. 1 μονάδα x 6 προτάσεις = 6 μονάδες

- Αριστοτέλης α. Διαφορετική συμπεριφορά απέναντι σε Έλληνες και σε βαρβάρους.
- Ζήνων γ. Θεώρηση όλων των ανθρώπων ως συμπολιτών.
δ. Κατάργηση του επιμέρους δικαίου των διαφορετικών πόλεων.
- Αλέξανδρος β. Συμφιλίωση όλων των ανθρώπων είτε με την πειθώ είτε με τη βία.
ε. Διάκριση μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων με βάση το ηθικό κριτήριο.
στ. Ενοποίηση του καθημερινού τρόπου ζωής μέσω επιμειξιών.

A2. 2 μονάδες x 2 όροι = 4 μονάδες

- α. «τῶν μὲν»: αναφέρεται στο τοῖς μὲν Ἕλλησιν
- β. «οὐς»: αναφέρεται στο τῶν ὅλων

B1. 5 σημεία (•) x 2 μονάδες = 10 μονάδες

- **πατρις**: Η αγάπη προς την πατρίδα συνεχίζει να θεωρείται βασικό καθήκον, ωστόσο ήδη οι Κυνικοί έχουν επαναπροσδιορίσει τη σημασία του όρου. Καθώς το άτομο δεν προσδέεται ούτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο όρος διευρύνεται, για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. Η αντίληψη ότι υπάρχει ουσιαστική και φυσική σύνδεση του καθενός με την ανθρωπότητα, η προτεραιότητα της ανθρωπίνης ιδιότητας, είναι η βάση του στωικού κοσμοπολιτισμού.
- **ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντροφομένης**: Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά στην κοσμοαντίληψη του Ζήνωνα και της Στωϊκής φιλοσοφίας, που οραματίστηκε μια παγκόσμια πολιτεία με κοινούς και δίκαιους νόμους. Η αντίληψη αυτή γίνεται πιο κατανοητή με την χρήση της παραπάνω παρομοίωσης, μέσω της οποίας η παγκόσμια αυτή κοινωνία παρομοιάζεται με μια αγέλη.
- Μαζί με την παρομοίωση (ὥσπερ...) δίνεται και μια **οπτική εικόνα**: Στο πλαίσιο μιας αγέλης που διέπεται από φυσικούς νόμους και αρμονία, τα ζώα δεν ανταγωνίζονται μεταξύ τους για να τραφούν, αλλά όλα μαζί τρέφονται και επιβιώνουν με τάξη και ομόνοια. **συννόμου νόμῳ**: Ο Πλούταρχος φέρνει τις δύο λέξεις δίπλα-δίπλα κάνοντας ένα λογοπαίγνιο με την κοινή ετυμολογία των σύννομος (νομή) και νόμος. Σύννομος είναι αυτός που έχει κοινή νομή, μοιράζεται δηλαδή ένα βοσκοτόπι λειτουργεί συντροφικά (η λέξη αφορά συνήθως μια αγέλη). Ο νόμος βέβαια αποτελεί κάτι που μοιράζονται οι άνθρωποι στο πλαίσιο μιας αρμονικής συμβίωσης, την αυτονόητη κοινότητα του οποίου έρχεται να τονίσει το επιθέτο κοινός (εν αντιθέσει προς το ίδιος που προηγήθηκε). Με τα δεδομένα αυτά μπορούμε να κατανοήσουμε και τη νεοελληνική σημασία του επιθέτου "σύννομος", δηλαδή ο σύμφωνος προς τον νόμο.
- **εὐνομία**: Η ευνομία αποτελούσε μόνιμο αίτημα στη θεωρία και την πρακτική της ελληνικής αρχαιότητας. Ένας από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, ο λεγόμενος "Ανώνυμος του Ιαμβλίχου" συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της, αξιολογώντας την ως «ό,τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». Στους Στωϊκούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο» (Κλήμης Αλεξανδρέυς, Στρωματείς, 4.26). Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά, να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η ευνομία.
- Ο Πλούταρχος κλείνει την αναφορά του στην πολιτεία του Ζήνωνος με μια δεύτερη, εκτεταμένη παρομοίωση (ὥσπερ ὄναρ ἢ εἶδωλον εὐνομίας φιλοσόφου καὶ πολιτείας ἀνατυπωσάμενος), παραλληλίζοντας το έργο του και το όραμά του με την αποτύπωση ενός ονείρου και μιας εικόνας, εἶδωλον, που έπλασε με τη φαντασία του ο φιλόσοφος. Η λέξη εἶδωλον συντάσσεται μάλλον εδώ με γενική υποκειμενική (εἶδωλον φιλοσόφου = εικονίζει ο φιλόσοφος) και με γενική αντικειμενική (εἶδωλον εὐνομίας καὶ πολιτείας = εικονίζει την ευνομία και την κοινωνία των συμπολιτών). Στα πλαίσια αυτής της παρομοίωσης τονίζεται το βασικό στοιχείο της κοσμοπόλεως των στωϊκών που δεν είναι άλλο από την ευνομία.

B2. 10 σημεία (•) x 1 μονάδα = 10 μονάδες

- ❖ όπως σε κάθε ερώτηση σκιαγράφησης ενός προσώπου, οι απαντήσεις των μαθητών μπορούν να ποικίλουν, ανάλογα με τα στοιχεία που επιθυμούν να αναδείξουν. Παρακάτω παρέχεται μια υποδειγματική απάντηση. Ωστόσο, σε τέτοια θέματα ενυπάρχει πάντα το υποκειμενικό στοιχείο, εξεταζόμενου και βαθμολογητή. Ας ασκηθούμε, λοιπόν, και σε αυτό το είδος...
- Για τον Πλούταρχο ο Αλέξανδρος με την εκστρατεία και την πολιτική του εκπλήρωνε ένα **θεϊκό σχέδιο** (ήκειν θεόθεν) για την επιβολή μιας **οικουμενικής τάξης πραγμάτων** (κοινός άρμοστής) και τη **συμφιλίωση** όλων των λαών (διαλλακτής όλων). Έτσι, επιδίωκε να εντάσσονται ειρηνικά στο οικουμενικό κράτος του όλες οι φυλές και οι λαοί που συναντούσε κατά την εκστρατεία του. Όσους δεν έπειθε να ενωθούν μαζί του, **τους κατακτούσε με τη δύναμη των όπλων του** (συνήγε τοίς όπλοις βιαζόμενος).
  - Η ενσωμάτωση αυτή προϋπέθετε την **ανάμειξη** διαφορετικών τρόπων ζωής, ηθών και εθίμων, προκειμένου να αποτελέσουν όλοι μαζί ένα **αρμονικό σύνολο**, μέσα στο οποίο ο καθένας θα έχει τη δική του θέση. Όπως μάλιστα προσθέτει παρακάτω Πλούταρχος, η ανάμειξη των διαφορετικών τρόπων ζωής αφορούσε ακόμα και την **ένδυση** και τη **διατροφή**.
  - Σημαντική στο πλαίσιο αυτό ήταν η σύναψη μικτών γάμων, που ενθάρρυνε η οργάνωσε ο ίδιος. Ο Πλούταρχος εκφράζει παραστατικά την πολιτική του Αλεξάνδρου με μια **παρομοίωση**: ως ανακάτεμα των πολιτισμικών αυτών στοιχείων σε ένα αγγείο ανάμειξης κρασιού και νερού (ώσπερ εν κρατήρι μίξας).
  - Ο Πλούταρχος τονίζει με έμφαση ότι ο Αλέξανδρος προωθούσε **νέες αντιλήψεις και αξίες**, οι οποίες βασίζονταν στη νέα πραγματικότητα που είχε δημιουργήσει η οικουμενική εκστρατεία του. Σύμφωνα με αυτές οι παραδοσιακές ιδέες και αξίες υπονομεύονται από τη νέα πραγματικότητα και **η πόλη κράτος έχασε πια τη σημασία** της ως πηγή μέτρου αξιών. Κατά τον Πλούταρχο ο Αλέξανδρος επέβαλε μια νέα αντίληψη και για την πατρίδα: **όλοι θα έπρεπε να θεωρούν ως πατρίδα τους την οικουμένη και όχι μόνο την πόλη από την οποία προέρχονταν και, ως ακρόπολη και φρουρά τους το στρατόπεδο**.
  - Κυρίως όμως ο Αλέξανδρος διακήρυξε ότι δεν θα πρέπει να θεωρείται ως κριτήριο διαχωρισμού των Ελλήνων και μη Ελλήνων ο τόπος καταγωγής ή τα εξωτερικά πολιτισμικά στοιχεία, αλλά **τόνιζε ότι το κριτήριο διαχωρισμού θα έπρεπε να είναι το ηθικό**: Έλληνες οι ενάρετοι και αλλόφυλοι οι κακοί.
  - Στον λόγο του Αλεξάνδρου προς τους Μακεδόνες, **διαπιστώνουμε σημαντικές διαφορές** σε σχέση με την ιδανική εικόνα που παραδίδει ο Πλούταρχος, καθώς ο ίδιος ο Αλέξανδρος δίνει μια διαφορετική οπτική του έργου του. Αρχικά κρίνει το δικό του **έργο ως ανώτερο** του πατέρα του Φιλίππου. Η λεπτομερής καταγραφή των επιτευγμάτων του υπερτονίζουν την προσωπικότητά του και αποτελούν **ένδειξη υπέρμετρου εγωισμού**.
  - Δηλώνει ότι οι περιοχές που κατέκτησε με τη βία, όπως και αυτές που με τη θέλησή τους υποτάχθηκαν στην εξουσία του, αποτελούν **κτησίες των Μακεδόνων**. Δεν φαίνεται δηλαδή να δημιούργησε μια κοσμόπολη όπου όλοι είναι ίσοι, αλλά ένα **οικουμενικό κράτος στο οποίο κυριαρχούν οι Μακεδόνες** και τις περιοχές του οποίου εκμεταλλεύονται ώστε να αυξήσουν τα πλούτη και τη δόξα τους.
  - **Η αναφορά που κάνει στους μεικτούς γάμους δείχνει ότι αυτοί δεν φαίνεται να εντάσσονται σε κάποιο σχέδιο ανάμειξης λαών και πολιτισμών. Άλλωστε, αναφέρεται στους λαούς που κατέκτησε με τον όρο νικημένους βαρβάρους.** Τελικά σκιαγραφεί τον εαυτό του περισσότερο σε έναν ακαταπόνητο και **ακαταμάχητο γενναίο στρατηλάτη**, παρά ως έναν μονάρχη της ανατολής καθώς διατείνεται ότι δε ζει με πολυτέλεια ούτε και προσδίδει στον εαυτό του την αίγλη του απεσταλμένου των θεών (θεόθεν).
  - Ο Πλούταρχος συνδέει στοιχεία της ουτοπικής στωικής πόλης του Ζήνωνα με την πολιτική του Μ. Αλεξάνδρου, κάνοντας έναν **αναχρονισμό**. Ο Αλέξανδρος ενσαρκώνει τον **ιδανικό ηγέτη**, (ηγέτη-φιλόσοφο);, ο οποίος μέσω των αρετών του θα διοικήσει χρηστά τον νέο και απέραντο κόσμο, οδηγώντας την κοσμόπολη στην **ευδαιμονία**. Κατά μια έννοια, ο Αλέξανδρος θα μπορούσε να λάβει τον χαρακτηρισμό ως **πρακτικού φιλοσόφου**, καθώς εφάρμοσε πρωτοποριακές κοσμο-αντιλήψεις. Το γεγονός ότι πρόβαλε την ομόνοια, την ειρήνη και την επικοινωνία και αδιαφόρησε για τον προσωπικό πλουτισμό και την ατομική ευημερία (βλ. και παράλληλο κείμενο), αποδεικνύουν ότι **ο Αλέξανδρος ήταν φύση φιλοσοφική**.
  - Στον παρόντα λόγο του, βέβαια, ο Αλέξανδρος **προβάλλεται ως ένας διαφορετικός τύπος ηγέτη**: ενδιαφέρεται μόνο για το καλό του δικού του λαού και αυτόν υπηρετεί. Αυτό, εν μέρει, δικαιολογείται από την στοχοθεσία της ομιλίας του, καθώς με αυτήν επιδιώκει να χαλιναγωγήσει τους στρατιώτες του, οι οποίοι αντιτίθενται σε αυτήν ακριβώς την παραπάνω σταχυολογούμενη από τον Πλούταρχο πολιτική του. Ίσως εδώ μπορούμε να εκτιμήσουμε τις δυνατότητες του Αλεξάνδρου ως ενός διορατικού πολιτικού.

B3. α- Σωστό, β- Λάθος, γ- Σωστό, δ- Λάθος, ε- Σωστό

B4.

- συντείνει: **τάση**, τόνος, ταινία, έκταση: - Έχει έντονη την **τάση** να αμφισβητεί τους άλλους.
- διωρισμένοι: διορισμός, **οριστικός**, αόριστος: - Πρέπει να δώσεις μια **οριστική** λύση στο πρόβλημα.
- ἀγέλης: **αγωγός**, αγωγοί, άξονας: - Ο **αγωγός** αερίου διέρχεται κάτω από τη θάλασσα.
- χρώμενος: χρήμα, χρήση, **κατάχρηση**, άχρηστος: - Μην κάνεις **κατάχρηση** της καλοσύνης μου.
- ἐνέπλησε: πλήρης, πλημμύρα, πλήθος, **απληστία**: - Η **απληστία** του θα τον καταστρέψει!

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Ξενοφώντος, Ἑλληνικά, 6.4. 6&9

Μονάδες 20

Πρωτότυπο κείμενο	Νεοελληνική απόδοση
εἰ δὲ μὴ ἔξοι ὁ δῆμος ὁ Θηβαίων τὰπιτήδεια, ὅτι κινδυνεύοι καὶ ἡ πόλις αὐτοῖς ἐναντία γενέσθαι. ἄτε δὲ καὶ πεφευγότες πρόσθεν πολλοὶ αὐτῶν ἐλογίζοντο κρεῖττον εἶναι μαχομένους ἀποθνήσκειν ἢ πάλιν φεύγειν. (...) [6.4.9] ἐπεὶ δὲ ὠπλίζοντο ἑκάτεροι καὶ πρόδηλον ἤδη ἦν ὅτι μάχη ἔσοιτο, πρῶτον μὲν ἀπιέναι ὠρμημένων ἐκ τοῦ Βοιωτίου στρατεύματος τῶν τὴν ἀγορὰν παρεσκευακῶτων καὶ σκευοφόρων τινῶν καὶ τῶν οὐ βουλομένων μάχεσθαι, περιόντες κύκλῳ οἳ τε μετὰ τοῦ Ἰέρωνος μισθοφόροι καὶ οἳ τῶν Φωκέων πελτασταὶ καὶ τῶν ἱππέων Ἡρακλεῶται καὶ Φλειάσιοι ἐπιθέμενοι τοῖς ἀπιούσιν ἐπέστρεψάν τε αὐτοὺς καὶ κατεδίωξαν πρὸς τὸ στρατόπεδον τὸ τῶν Βοιωτῶν· ὥστε πολὺ μὲν ἐποίησαν μείζον τε καὶ ἄθροώτερον ἢ πρόσθεν τὸ τῶν Βοιωτῶν στρατεύμα.	(Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Θηβαίων λογάριζαν)¹ καὶ ὅτι ἀν σταματοῦσε ὁ ἀνεφοδιασμός τῆς πόλης, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ στραφεῖ ὁ λαὸς ἐναντίον τους. Ἐπειδὴ πράγματι καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦς εἶχαν προηγουμένως ἐξοριστεῖ σκέφτονταν ὅτι ἦταν προτιμότερο νὰ σκοτωθοῦν πολεμώντας παρὰ νὰ γυρίσουν πίσω στὴν ἐξορία. (...) Καὶ ὅταν ὀπλιζόταν κάθε παράταξη ἀπὸ τὶς δυο καὶ ἦταν πια φανερό ὅτι θὰ γίνεῖ μάχη, πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀφοῦ εἶχαν ξεκινήσει νὰ φεύγουν ἀπὸ τὸ βοιωτικὸ στρατόπεδο οἱ <i>πραματευτές/ἐμποροὶ</i> καὶ μερικοὶ <i>βοηθητικοί/ ἀχθοφόροι</i> καὶ ὅσοι δὲν ἠθέλανε νὰ πολεμήσουν, ἐνῶ (τους) περικύκλωνε οἱ μισθοφόροι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸν Ἰέρωνα καὶ πελταστὲς τῶν Φωκέων καὶ ἀπὸ τους ἱππεῖς οἱ Ἡρακλεῶτες καὶ οἱ Φλειάσιοι ἐπιθέμενοι (/με τὴν ἐπίθεσή τους) σὲ αὐτοὺς ποὺ ἀναχωροῦσαν τοὺς ἀνάγκασαν νὰ κάνουν μεταβολὴ καὶ τοὺς καταδίωξαν (/κυνήγησαν) ὡς τὸ στρατόπεδο τῶν Βοιωτῶν· ἔτσι (συνεπῶς) ἔκαναν τὸ βοιωτικὸ στράτευμα πολὺ πιο πολυάριθμο καὶ πυκνὸ ἀπ' ὅτι πρὶν.

Γ2. 2 μονάδες x 5 σημεία (•), με υποχρεωτικὴ τὴν ἀναφορὰ στα ἔντονα γράμματα = 10 μονάδες.

Στο παρὸν μικροκείμενο ὁ ἱστορικός παρουσιάζει τὶς ἀντίπαλες παρατάξεις τῶν Λακεδαιμονίων κῆαι τῶν Θηβαίων νὰ προετοιμάζονται γιὰ τὴν μάχη. Καθὼς τὸ ἔδαφος ἀνάμεσα στὶς δυο στρατιές ἦταν πεδινό, οἱ Λακεδαιμόνιοι τοποθέτησαν μπροστὰ ἀπὸ τὴ φάλαγγά τους τὸ ἱππικὸ τους, ἐνῶ ἀπέναντί τους παρατάχθηκαν οἱ Θηβαῖοι.

- Ἀπὸ τὴ μια, **το ἱππικὸ τῶν Θηβαίων** ἦταν «μεμελετηκός», **εξασκημένο δηλαδή**, χάρι στους πολέμους με τους Ὀρχομενίους καὶ τους Θεσπιεῖς,
- Ἀντίθετα **το ἱππικὸ τῶν Λακεδαιμονίων** βρισκόταν ἐκεῖνο τὸ χρονικὸ διάστημα **σε κακὴ κατάσταση** («*πονηρότατον*»), καθὼς

¹ Ἐννοεῖται ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἡμιπερίοδο (συνεχιζόμενος ἐξαρθημένος λόγος)

- οι πολύ πλούσιοι «έτρεφαν», κρατούσαν σε αδράνεια δηλαδή τα άλογά τους
- και μόνο όταν κηρυσσόταν επιστράτευση παρουσιαζόταν ο κάθε καβαλάρης σύμφωνα με τις διαταγές που είχε (/ ο διορισμένος στο πόστο του - «ἦκεν ὁ συντεταγμένος»), έπαιρνε το άλογο κι όσα όπλα του έδιναν και ξεκινούσε για την εκστρατεία.
- Εξάλλου στο ιππικό υπηρετούσαν οι λιγότερο γεροδεμένοι και φιλότιμοι (φιλόδοξοι) στρατιώτες («οἱ τοῖς σώμασιν ἀδυνατώτατοι καὶ ἥκιστα φιλότιμοι»).

Γ3.α. 1 μονάσα για το περιεχόμενο κάθε κελιού, με υποχρεωτική την αναφορά στα έντονα γράμματα = 5 μονάδες.

- ἐαυτῶν : Αυτοπαθητική Αντωνυμία (γ' προσώπου) → ἐαυταῖς / (αὐταῖς) / σφίσιν αὐταῖς
- αὐτοῖς : Επαναληπτική Αντωνυμία → αὐταῖς
- ἐκεῖνον : Δεικτική Αντωνυμία

β. 1 μονάδα x 5 λέξεις = 5 μονάδες

- τρισί(ν)   ▪ τρίς
- δωδεκαταῖος
- ἤσθημαι   ▪ λελόγισμαι

Γ4.α. 1 μονάδα x 2 μετατροπές + 1 δικαιολόγηση = 3 μονάδες.

- **ὅτι** δὲ καὶ **πεφευγότες εἶσαν / εἶεν** πρόσθεν πολλοὶ αὐτῶν ἐλογίζοντο κρεῖττον εἶναι μαχομένους ἀποθνήσκειν ἢ πάλιν φεύγειν.
- Επελέγη ο σύνδεσμος **ὅτι** για την εισαγωγή της δευτερεύουσας αιτιολογικής πρότασης, επειδή η μετοχή συνοδεύεται από το μόριο **ἄτε** - **αντικειμενική αιτιολογία**.

β. 1 μονάδα x 2 μετατροπές = 2 μονάδες

«**ὀπλιζομένων** **ἐκατέρων** καὶ ἐπεὶ πρόδηλον ἤδη ἦν ὅτι μάχη ἔσοιτο (...)

γ. 1 μονάδα x 5 σημεία (•), με υποχρεωτική την αναφορά στα έντονα γράμματα = 5 μονάδες.

- Η πρόταση που εισάγεται με το **ὥστε** είναι **κύρια** (κρίσεως),
- **επειδή** δεν υπάρχει άλλη **κύρια** στην περίοδο ².
- Η χρονική πρόταση εισάγεται με το **ἐπεὶ** γιατί δηλώνει το **προτερόχρονο**.
- και εκφέρεται με **οριστική** (ιστορικού χρόνου) γιατί δηλώνει το **πραγματικό** (στο παρελθόν).
- Η χρονική πρόταση εισάγεται με το **πρὶν** και εκφέρεται με **απαρέμφατο** γιατί δηλώνει το **υστερόχρονο**.

² οι μαθητές θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν την πρόταση ως συμπερασματική, αρκεῖ να εννοήσουν ρήμα από την προηγούμενη ημιπερίοδο ως εξάρτηση της δευτερεύουσας και εκφορά της κύριας. Σε αντίθετη περίπτωση να μη γίνει δεκτή η απάντησή τους.